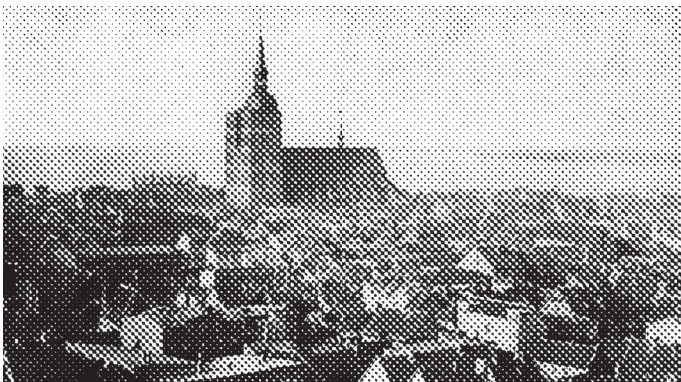

Stralsund, vy över Nikolaikirche

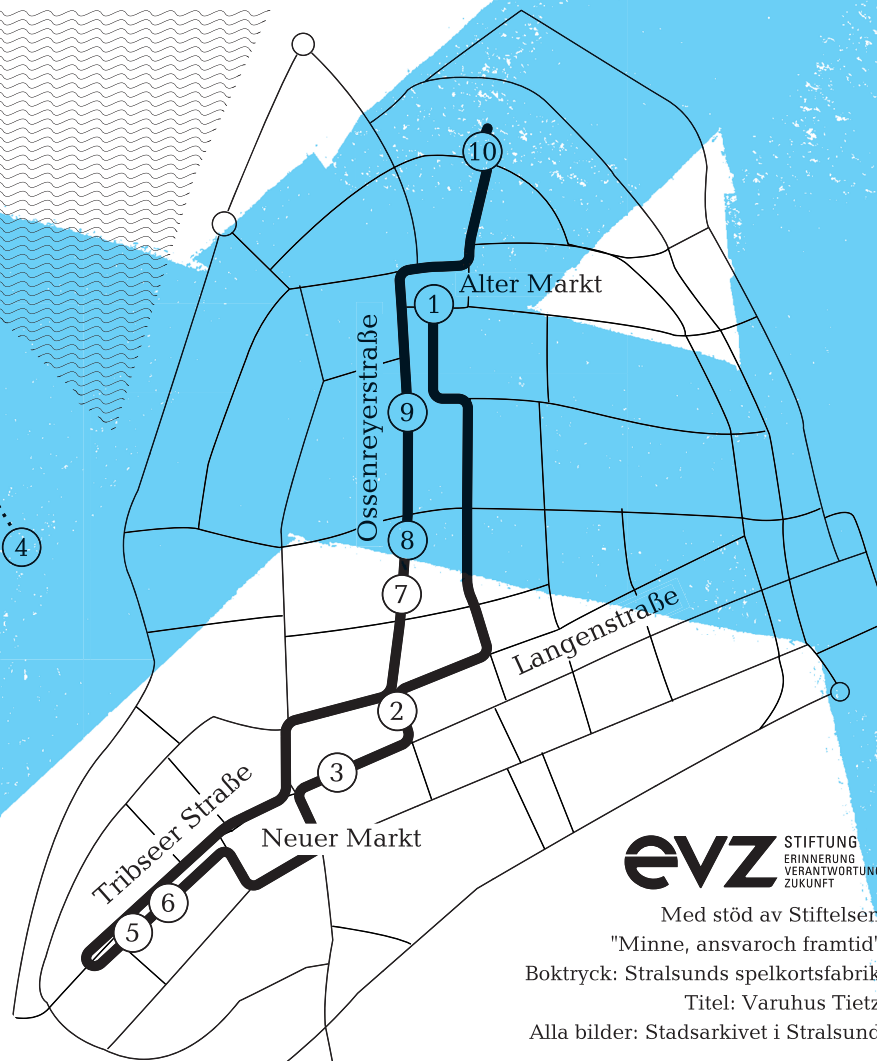

Varuhus Wertheim

Stralsund

Hållpunkter på promenaden

- 1 Patent 1777
- 2 Judenstraße
- 3 Synagoga
- 4 Judiska begravningsplatsen
- 5 Stralsunds myntverk
- 6 Familjen Gerson
- 7 Familjen Keibel-Cohn
- 8 Varuhus Tietz
- 9 Varuhus Wertheim
- 10 Minnessten Johanniskloster

evz STIFTUNG
ERINNERUNG
VERANTWORTUNG
ZUKUNFT

Med stöd av Stiftelsen
"Minne, ansvar och framtid"

Boktryck: Stralsunds spelkortsfabrik

Titel: Varuhus Tietz

Alla bilder: Stadsarkivet i Stralsund

Spåren av det förflutna

En stadspromenad om
Stralsunds judiska historia

Inledning

Stralsunds judiska församling var närvarande i hansastaden i över 170 år. Med sin synagoga, som invigdes 1787, och med två judiska begravningsplatser var staden centrum för judar i hela Vorpommern. Handeln dominerades förutom av familjerna Wertheim och Tietz, som öppnade sina första affärer i Stralsund, även av många andra judiska köpmän. Stralsund har dessutom rätten att kalla sig den tyska varuhuskulturens vagga, tack vare sina varuhuspionjärer. Den judiska församlingen blomstringstid var på slutet av 1800-talet, då den omfattade fler än 170 medlemmar. Därefter förstördes församlingen fullständigt då medlemmarna fördrevs eller mördades av nazisterna. Endast minnesstenar, plakat och minnestavlor påminner idag om den tidigare judiska gemenskapen i Stralsund. Det här informationsbladet, som skapades i ett projekt på JONA-skolan läsåret 2013-14, guidar dig genom Stralsunds-judarnas handelsrika historia och med en stadspromenad synliggöra det idag ganska bortglömda temat.

Stationer Hållpunkter på vandringen

1. Patentet från 1777, Alter Markt

1777 författades den första rättsliga regleringen av vilka rättigheter och förpliktelser judarna i Stralsund skulle ha. Den svenske kungens påbud tolererade för första gången judar i Stralsund och angav de krav som judarna skulle efterfölja; till exempel hade de rätt att utöva gudstjänst fritt, men inte offentligt.

2. Judenstraße (Judegatan)

Judenstraße, som omnämndes för första gången år 1401, ger en inblick i hur judarna levde i Stralsund. Redan år 1236 nämns att flera judar lever i staden. 1935 bytte Judenstraße namn och blev "Jodenstraße", eftersom nazistpartiet hade sitt lokala kontor här; först 1990 fick den heta "Judenstraße" igen.

3. Stralsunds synagoga, Langenstraße 69

Synagogan byggdes 1786 och invigdes ett år senare, och blev till en central mötesplats för judar. Efter ett flertal ombyggnationer fanns plats för över 200 personer i synagogan, men år 1938 utsattes den för kraftig skadegörelse av nazisterna. Efter det användes den för andra syften av staden fram tills att den förstördes i en bombattack år 1944.

4. Judiska begravningsplatsen, Greifswalder Chaussee

Först 1855 kunde en judisk begravningsplats invigas i Stralsund. Dessförinnan kunde de döda bara begravas i Bad Sülze och från och med 1776 på en liten plats i Niederhof nära Stralsund. Begravningsplatsen i Greifswalder Chaussee har gjorts om till minnesplats som man idag kan besöka.

5. Stralsunds myntverk, Tribseer Straße 24

1757 inrättades myntverket i Stralsund. Eftersom kontakten mellan judar och handlare var mycket uppskattad och eftersom råvaror behövdes, ville man hämta in judar till staden för att prägla mynt. Därigenom fick ett antal judar lov att uppehålla sig i Stralsund, något som stötte på stort motstånd. Efter att myntverket lades ner 1763 fick en del judar bo kvar i staden.

6. Familjen Gerson, Tribseerstraße 21–22

Familjen Gerson var bosatt i Stralsund från 1735 och drev olika affärer. De framtogs sin egendom av nazisterna år 1938 och flera familjemedlemmar mördades i koncentrationsläger.

7. Familjen Keibel-Cohn, Ossenreyerstraße 21–22

Familjen Keibel-Cohn kom till Stralsund år 1890. Efter hennes mans död år 1901 tog Martha Cohn över ledningen av textilvaruaffären och byggde ut den. Hennes barn och barnbarn fick en mycket god utbildning. Som så många andra led denna judiska familj av förföljelse, deportering, tvångsarbete och död under det tredje riket.

8. Kaufhaus Tietz (Varuhus Tietz), Ossenreyerstraße 19

Familjen Tietz var en mycket framgångsrik judisk familj i Stralsund på 18- och 1900-talen. Med sina varuhus och formativa idéer anses familjen än idag vara en av de mest betydande familjen inom tysk detaljhandel. Familjen Tietz började under svåra förhållanden, men fram tills nazisterna tog över makten hade firman ett antal filialer över hela Tyskland.

9. Wertheims, Ossenreyerstraße 8–12

Familjen Wertheim ägde en av de största varuhuskoncernerna i Europa. Efter Joseph Cohn (som sedan nämnde om sig till Joseph-Lewin Wertheim) slog sig fler och fler familjemedlemmar ner i Stralsund, och grundade år 1875 det första Wertheim-varuhuset i Stralsund. Familjen införde många nya affärsprinciper, till exempel rätten till öppet köp, och expanderade snart, tills även deras varuhus beslagtogs av nazisterna.

10. Minnesstenen i Johanniskloster

Minnesstenen restes på Apollonienmarkt år 1988 till minne av Stralsunds judiska församling. Efter att den flera gånger utsattes för vandalism står den idag i det tidigare Johannisklostret och håller minnena vid liv.

Utarbetat i ett historieprojekt med elever från JONA-skolan i samarbete med stödföreningen Historische Warenhäuser Wertheim u. Tietz in Stralsund e.V.